

Kenen ongelma väkivalta on?

Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus

SUVI RONKAINEN

Suomen eurooppalaisittain korkeat henkirikollisuusluvut eivät liene kenellekään suuri uutinen. ”Virallinen totuus” suomalaisesta väkivallasta kuuluukin seuraavasti (Kansallinen ohjelma... 2005, VI): ”Suomessa ei käytetä juurikaan enempää väkivaltaa kuin läntisissä teollisuusmaissa keskimäärin. Runsas henkirikollisuus on keskeisin suomalaista väkivaltaa Länsi-Euroopan maista tai muista Pohjoismaista erottava piirre.” Kuitenkin erilaiset uhritutkimukset kertovat, ettei Suomessa myöskään olla *vähemmän* väkivaltaisia kuin läntisissä teollisuusmaissa keskimäärin. Kun tämän suhteuttaa siihen, että erityisen yleisiä ovat nimenomaan vakava väkivalta ja lähisuhteissa tapahtuvan väkivallalta, jotka seurauksiltaan ovat traumatisoivia ja syrjäyttäviä, joskus pitkään jatkuvia tapahtumaketjuja, tulee aiheelliseksi kysyä, millainen toimija suomalainen hyvinvointivaltio oikeastaan on väkivallan suhteen. Miten se ottaa vastuuta väkivallasta, millaiseen eetokseen pohjautuen?

Artikkeli pyrkii hahmottamaan yleisesti suomalaista hyvinvointivaltiota väkivallan toimijana. Kyse ei ole palvelujärjestelmän tai hyvinvointivaltion rakenteellisesta arvioinnista, enkä osallistu keskusteluun sosiaalisten ongelmien konstruoinnista (ks. esim. Christie & Bruun 1986), vaikka kaikkia näitä tekstissä sivutaankin. Näkökulma pohjaa toimijuuden teoreettiseen ideaan.

Keskustelulla toimijuudesta on yhteiskuntatieteissä pitkä historia Max Weberistä ja Talcott Parsonsista lähtien. Käsite on sosiaalisen teoriassa keskeinen. Se nivoutuu rakenteiden ja yksilön väliseen suhteeseen, yhteiskunnallisen muutoksen ”agentin” sijoittamiseen, sosiaalisen systeemin rakenteellistumisen ja yhteiskunnallisen vallan analyysiin (ks. esim. Giddens 1990; Ilmonen 1994; Gordon 2005; Lempiäinen 2007). Nytemmin

toimijuus on erityisesti post-strukturalistisen teorian hellimä käsite. Tärkeäksi ovatkin tulleet kysymykset subjektiuksien ja niihin liittyvien toimijuuksien tuottamisesta, diskursiivisten käytäntöjen ja subjektin välisestä suhteesta sekä pohdinta siitä, mihin toimijuus sijoittuu tuottavan vallan verkossa (Ronkainen 1999; McNay 2000; Heiskala 2001; Honkasalo 2004). Toimijuutta analysoidaankin teoreettisesti eri yleisyystasoilla alkaen makrososiologisesta sosiaalisen rakennetta kuvaavasta funktionalismista ja strukturalismista päätyen toimijuuden tilanteisuuteen ja sen erilaisiin muotoihin (esim. pieni toimijuus, sukupuolistunut toimijuus, resistanssi, toimijuuden tunto, merkityksistä neuvottelu).

Yleisesti ymmärrän toimijuudella valtajakojen kautta analysoitua suhdetta toiminnan mahdollisuuksien, resurssien ja ehtojen välillä. Toimijuudesta on mielekästä puhua vain silloin, kun on olemassa mahdollisuus toimia, tehdä valintoja tai merkityksellistää tilannetta. Pakko ja alistaminen – tai vaihtoehdottomuus – kaventavat toimijuuden tilaa. Toimijuuden analyysi on aina myös vallan analyysiä. Samalla kun toimijaksi nimeäminen on subjektiuden tunnistamista, eivät toimijuuden odotukset verrattuna henkilöiden, yhteiskuntien tai ryhmien mahdollisuuksiin, toimintatilaan ja resursseihin ole välttämättä suhteessa toisiinsa. Toiminnan vaateesta vapauttaminen voi olla myös etuoikeus; on tilanteita, joissa toimijuuden kutistaminen voi olla strategisesti tärkeä retorinen teko. (Ks. Ronkainen 2006; Mildorf 2007.)

Toimijuus tässä artikkelissa tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että pohdin hyvinvointivaltiota sen suhteen, miten se on ottanut vastuun väkivallasta ja kuinka se – käytäntöjen muotoutumisen kautta – jakaa vastuuta väkivallan uhreille, tekijöille

ja yleisesti palvelujärjestelmälle. Minkälaisia valintoja on tehty väkivaltaongelman hoitamiseksi, miten väkivallan aiheuttama särkyvyys yleisesti nähdään ja väkivaltaa käsitteellistetään. Artikkelin taustalla ovat suomalainen 2000-luvun väkivaltatutkimus ja erilaisten käytännöllisten ehkäisyprojektien tuottama materiaali. Mutta näiden ohella kyse on havainnoista, jotka pohjaavat kokemukseeni väkivaltatyöstä ja -tutkimuksesta. Olen ollut mukana väkivaltatutkimuksen pohjustamisessa (1990-luvun alku), Suomen Akatemian sukupuoli- ja väkivalta -tutkimusohjelmassa ja NorFAn pohjoismaisessa tutkimusohjelmassa (2000-luvun alku), minkä ohella olen toiminut ja toimin edelleen aktiivisesti erilaisissa viranomaisten ja käytännön työntekijöiden verkostoissa. Olen artikkeleita varten pyytänyt kommentteja ja kerännyt tietoja joukolta tutkijoita ja käytännön toimijoita, joiden nimet löytyvät artikkelin lopusta.

Suomi ja väkivallan numerot

Numerotieto on rationaalisessa ja hallinnoivassa hyvinvointivaltiossa yksi tärkeä tapa sekä perustella sosiaalisen ongelman olemassaoloa että oikeuttaa jonkin ilmiön yhteiskunnallinen tärkeys. Rutiininomaista tilastotietoa kerätään nimenomaisesti tärkeiksi nostetuista, yhteiskunnan huomiota vaativista kehityskuluista. (Kinnunen 2001.) Siksi tilastokuvauksen rinnalla on tärkeä huomata, mitä tilastoidaan ja mitä ei.

Suomalainen henkirikostutkimus on voinut yleillä pitkillä henkirikosten määrää kuvaavilla tilastosarjoilla, joita pidetään suhteellisen luotettavina 1700-luvun puolivälistä lähtien. Edelleenkin henkirikosten seuranta on yksi rutiinitilastoinnin parhaiten kattama alue (Kivivuori & al. 2007).

Yleinen henkirikosluku on Suomessa keskimäärin 3/100 000 asukasta, joka on kolminkertainen muihin Pohjoismaihin verrattuna ja kaksikertainen Länsi-Eurooppaan nähden¹. Itä-Euroopassa (ilman Venäjää) henkirikosluvut ovat yhtä suu-

1. *Henkirikosten runsaus koskee myös naisten tekemiä henkirikoksia. Miehet ovat vahvasti enemmistönä henkirikosten tekijöissä ja – joskaan eivät yhtä selkeästi – myös uhreissa. Suomessa naiset tekevät kuitenkin kaksi kertaa enemmän henkirikoksia kuin Ruotsissa. Myös suomalaisten naisten todennäköisyys kuolla henkirikokseen on suurempi (Kansallinen ohjelma ..., 2005, 4).*

ret tai hieman suuremmat kuin Suomessa. (Lehti & Kivivuori 2005). Suomen erityispiirre kuitenkin on, että kun muualla Euroopassa henkirikoslut lähtivät laskuun toisen maailmansodan jälkeen, Suomen henkirikoslut ovat olleet viimeksi kuluneet 50 vuotta korkeat. Toisen maailmansodan jälkeen henkirikollisuus on keskittynyt työttömään, keski-ikäiseen miesväestöön. (Lehti & Kivivuori 2005; Ylikangas 2001.)

Uhritutkimuksia Suomessa on tehty 1970-luvulta lähtien. Nämä kyselytutkimukset kartoittavat yleisesti rikoksen uhriksi joutumista joko piilorikollisuuden tai turvallisuuden näkökulmista. Väkivaltarikollisuus on yksi aihepiiri. Erilaisia uhritutkimuksia on vuosina 1970–2000 tehty 31, joista yksi kohdistuu suoraan naisten kokemaan väkivaltaan ja yksi lasten kokemaan väkivaltaan. Yleisesti uhritutkimukset kohdistuvat aikuisväestöön tai ovat erityistutkimuksia työpaikalla tapahtuvasta väkivallasta. Suomi on ollut mukana myös kansainvälisissä uhritutkimuksissa. (Heiskanen 2002, 33–40, ks. myös Sirén & Honkatukia 2005.)

Uhritutkimusten mukaan väkivaltaa tai sen uhkaa kokeneiden osuus on pysynyt melko samana vuosina 1980–2006. Vuonna 1980 vastanneista 10,1 prosenttia oli kokenut väkivaltaa. Vuonna 2006 luku oli 9,4 prosenttia. Fyysisen väkivallan osuus on vähentynyt (7,7 %/5,3 %) ja uhkailun osuus noussut (2,4 %/4,1 %). Muutos on tapahtunut jo vuonna 1988. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuuden lasku on tapahtunut nimenomaan miesten ryhmässä. ”Kun miesten kokema fyysinen väkivalta on harvinaistunut ja naisten kokema uhkailu lisääntynyt, miesten ja naisten kokemaa väkivaltaa kuvaavat luvut ovat lähentyneet toisiaan.” (Sirén & al. 2007, 2.) Miehet ja naiset kokevat suunnilleen yhtä paljon vamma aiheuttavaa väkivaltaa. Tämän osuus on pysynyt noin kahdessa prosentissa 1980-luvulta lähtien (Sirén & al. 2007, 3).

Edellä kuvatut luvut tulevat kansallisista uhritutkimuksista. Kansainvälisen uhritutkimuksen näkökulmasta suomalainen väkivalta, verrattuna eurooppalaiseen keskivertoon, näkyy taulukosta 1.

Uhritutkimukset heijastavat viranomaisten ja oikeuslaitoksen intressejä kartoittaen rikoksiksi miellettyä ja julkisessa tilassa tapahtunutta väkivaltaa. Ne ovat olleet huonoja kartoittamaan yksityisyydessä tehtyä väkivaltaa, parisuhdeväkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa eli juuri naisten ko-

Taulukko 1. Suomalainen väkivalta verrattuna eurooppalaiseen keskiarvoon

	Suomi 1996 %	Suomi 2000 %	Eurooppa 1996 %
Seksuaalinen ahdistelu	2,5	3,7	2,5
Väkivalta tai sillä uhkailu	4,2	4,3	3,7

Lähde: Aromaa & Heiskanen 2000, 4

Taulukko 2. Puolisoiden tekemä fyysinen ja seksuaalinen väkivalta koko elämän ajalta

	Suomi %	Saksa %	Liettua %	Ruotsi %
Fyysinen väkivalta				
nykyinen puoliso	17,0	13,2	23,4	8,6
entinen puoliso	42,1	39,5	41,9	31,8
Seksuaalinen väkivalta				
nykyinen puoliso	5,0	1,0	2,9	1,4
entinen puoliso	17,6	12,1	12,4	11,1

Lähde: CAHVR-raportti, Schröttle & al. 2006

kemaa väkivaltaa. Juuri tämän takia 90-luvun lopulla Suomessa tehtiin erityiskysely naisten kokemasta väkivallasta. Vuonna 1997 naisista 40 prosenttia (18–74-vuotiaat) oli kokenut vähintään kerran miehen tekemää fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa tai väkivallalla uhkailua 15 vuotta täytettyään. Uusintakyselyssä vuonna 2005 määrä oli 43,5 prosenttia. (Heiskanen & Piispa 1998; Piispa & al. 2006.)

Siitä, onko tämä kansainvälisesti paljon vai vähän, kuvaa taulukko 2. Se kertoo naisten kokemasta puolisoiden tai ex-puolisoiden tekemästä fyysisestä tai seksuaalisesta väkivallasta. Vertailu on tehty samankaltaiseen metodologiaan perustuvien kyselyjen aineistoista.

Hyvinvointivaltion toiminnan kannalta on kiinnostavaa, ettei lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa ole ollut rutiinitilastoinnin kohteena. Siitä tiedetään suhteellisen huonosti (Ellonen & al. 2007, 84–85). Ensimmäinen lapsiuhrikysely tehtiin vuonna 1988 (Sariola 1990). Uuden laajan

koulujen kautta uhriksi joutumista kartoittaneen web-lomakekyselyn alustavien tulosten mukaan 6.-luokkalaisista pojista 37 prosenttia on kokenut väkivaltaa ja sillä uhkailuja, tytöistä 23 prosenttia. Yläasteella olevien 9.-luokkalaisten luvut ovat pojilla 40 prosenttia, tytöillä 30 prosenttia (N = 13 515). (Ellonen 2008.) Säännöllisemmin nuorten ja lasten kokemaa väkivaltaa on kysytty osana nuorisoriikollisuustutkimusta ja kouluterveyskyselyä. Vuonna 2004 tehdyn nuorisoriikollisuustutkimuksen mukaan väkivaltaa tytöistä ja pojista oli kokenut 16 prosenttia, uhkailuja 22 prosenttia (Ellonen & al. 2007, 43). Kouluterveyskyselyssä vuodelta 2004–2005 nuorista 9. luokan pojista reilu 15 prosenttia vastaa myöntävästi kysymyseen, ”onko joku käynyt fyysisesti kimppuusi kuten lyönyt, potkinut tai käyttänyt asetta viimeisen 12 kuukauden aikana”. Tyttöjen väkivaltakokemuksia on puolet poikien kokemusten määräästä (Ellonen & al. 2007, 56).

Väkivallan kokemukset ovat Suomessa yllättävän arkipäiväisiä. Mutta millaisella tavalla suomalainen hyvinvointivaltio on kiinnittänyt huomiota väkivaltaan sosiaalisena ongelmana? Ketkä ovat väkivaltatyön eli konkreettisesti väkivallan tekijöiden ja kokijoiden kanssa tehtävän sosiaalisen ja ennalta ehkäisevän työn toimijoita?

Väkivalta sosiaalisena ongelmana Suomessa

Vaikka väkivalta ja fyysisen koskemattomuuden loukkaaminen ovat olleet kulttuurisesti tiedettyjä, ne tunnustetaan suhteellisen myöhään sosiaalisena ongelmana ja ihmisoikeusongelmana, johon hyvinvointivaltion on vastattava (Pehkonen 2003). Vasta vuonna 1997 väkivalta-tema saatiin ensimmäisen kerran kytketyksi valtakunnalliseen suunnitelmaan sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä. Suunnitelmassa mainitaan kuntien velvollisuudesta tehdä naisiin ja lapsiin kohdistuvaa väkivallan ehkäisytyötä. (Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin arviointiraportti 2003.) Vuonna 1999 käynnistyikin ensimmäinen laaja valtakunnallinen sosiaalityön projekti, jonka tavoitteena oli nimenomaan naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisy. Nimestään huolimatta – tai ehkä juuri sen ansiosta – projekti kehitti perhe-, parisuhde- ja lähisuhdeväkivaltaan ehkäisy- ja hoitokäytäntöjä lapsille, naisille ja miehille (Naisiin kohdistuvan ... 2003). Ensimmäinen kansal-

linen ohjelma väkivallan vähentämiseksi valmistui kolme vuotta sitten tammikuussa 2005 (Kansallinen ohjelma ... 2005). Osin myös lainsäädäntötyössä näkyy pohjoismaisittain viive erityisesti sellaisten lakien säätämisessä, jotka ovat kriminalisoineet parisuhteessa ja perheessä tapahtuvaa väkivaltaa ja seksuaalista väkivaltaa sekä suojaanneet tällaisen väkivallan uhria (ks. Söderholm 1996; Niemi-Kiesiläinen 2005b).

Käytännössä siis kansallisen tason toiminta väkivallan vähentämiseksi siten, että se on myös osa hallitusohjelmaa ja edellyttää poliittista sitoutumista, tulee Suomeen vasta 1990-luvulla siitäkin huolimatta, että henkirikosten suuri määrä ja myös perheväkivalta ongelmana ovat tulleet tietoisuuteen jo huomattavasti aiemmin. Naisasialiike julkaisi jo 1970-luvun lopussa kirjan Väkivalta avioliitossa. Samana vuonna järjestettiin suuri perheväkivalta-seminaari ja perustettiin turvakoteja, joiden hyväksi myös sävellahja soi (Leminen 1995, 60; Pehkonen 2003). Yleisesti kiinnostavaa on, että 90-luvun lopussa esiin noussut hyvinvointivaltion poliittisia toimijoita sitouttava huoli väkivallasta syntyi vastauksena kansainvälisen poliittisen kentän sopimuksiin ja toimenpideohjelmiin, joista tärkeimmät ovat YK:n CEDAW-sopimuksen ratifointi ja Pekingin julistus (Pehkonen 2003). Vaikka useita järjestöjä ja aktivisteja on toiminut aktiivisesti, ei väkivalta-ongelman poliittinen tiedostaminen noussut ensisijaisesti suomalaisesta huolesta tai viranomaisaktiivisuudesta.

Valtakunnallista projektia käynnistettäessä kunnallinen väkivaltatyö oli lapsenkengissä, toimintaympäristö varsin jäsentymätön ja toiminta koordinoimatonta. Joillakin paikkakunnilla oli käynnistynyt mies- ja naisryhmiä ennen ehkäisyprojektin alkua. Koko Suomen mittakaavaa ajatellen väkivaltatyö oli kuitenkin painottunut yksittäisten toimijoiden ja tahojen harteille, mistä Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin taustakartoitus kertoo. (Ks. Naisiin kohdistuvan ... , 2003, liite 4.) Ehkäisyprojektin aikana ja sen jälkeen tehdyt kunta- ja läänitason palvelukartoitukset kertovat, että vaikka projektin aikana kehitettiin hyviä malleja ja toimintatapoja, sosiaalipalvelujen erot ovat alueellisesti suuret ja nimenomaan seksuaalisen väkivallan sekä parisuhdeväkivallan edellyttämän pitkäaikaisemman tuen tai terapian saaminen epävarmaa. ("... mutta veturi puuttuu." 2007; Usko, toivo, apu 2003; Pilotti-projektikokemuksia... 2003.)

Edellä kuvattu tilanne johtuu osin siitä, että väkivaltatyö on suurelta osin "ulkoistettu". Käytännössä keskeiset väkivaltatyön tekijät ovat Suomessa Ensi- ja turvakotien liitto sekä erilaiset muut kansalaisjärjestöt, joiden rahoitus perustuu pitkälle RAY:n rahoitukseen tai muuhun projektirahoitukseen. Turvakotien rahoitus perustuu kuntien kanssa tehtäviin ostopalvelusopimuksiin. Tästä rakenteesta seuraa alueellisten erojen lisäksi osin sattumanvaraisuutta ja palvelukentän aukkoja, mikä on kaiken projektien varaan rakentuvan toiminnan ongelma. Järjestöt (ja projektit yleensäkin) ajavat oman toimintaideologiansa mukaan jonkin tietyn ryhmän tarpeita. Siten alueelliseen sattumanvaraisuuteen nivoutuu kohteellinen sattumanvaraisuus. Vaikka osa palveluista onkin RAY:n jatkuvan rahoituksen piirissä, eroaa Suomi selkeästi muista Pohjoismaista erityisesti uhreille tarjottujen palvelujen julkisen rahoituksen ja institutionalisoitumisen suhteen. ("... mutta veturi puuttuu." 2007, 6.)

Suomalaisen sosiaalipolitiikan yleiskuvauksen mukaan valtio ja kunnat ovat hyvinvointipolitiikan ensisijaiset toteuttajat ja muiden toimijoiden merkitys on lähinnä täydentävä (Anttonen & Sipilä 1992, ref. Anttonen & Sipilä 2000). Järjestöillä on kuitenkin historiallisesti ja erityisesti viimeaikaisen julkisen sektorin kutistamisen vuoksi tärkeä rooli sosiaalipalvelujen tuottajina (Sotka 1993, 1994). Tässä mielessä järjestöjen roolia ei ehkä pidä ihmetellä. Huomiota on kuitenkin syytä kiinnittää siihen, miten vahvasti väkivaltatyö sijoittuu julkisen sektorin palvelujen ulkopuolelle ja miten epävarmaa palvelujen rahoitus on. Valtakunnallisesti ei myöskään ole rakennettu uhrien ja tekijöiden hoidolle sovittuja toimintamalleja, jollainen esimerkiksi alkoholiongelmaisten hoitoonohjausjärjestelmä on. Tilanne heijastuu myös koulutuksessa. Suurin osa väkivaltatyön koulutusta on ammatillista täydennyskoulutusta tai järjestöjen tarjoamaa. Yliopistollinen koulutus on yllättävän niukkaa (Väkivaltaverkosto 2008).

Kolmas erityinen piirre on se hitaus, jolla uhriperspektiivi tulee Suomeen. Kaikenlaisen rikoksen uhriksi joutumisen sisältämän rikosuhrityön kehittyminen jaetaan kolmeen vaiheeseen. Pioneerimaat, Iso-Britannia, Hollanti ja Saksa, ovat tarjonneet palveluja jo 1970-luvulta. Toisen vaiheen maat, esimerkiksi Ruotsi ja Ranska, ovat kehittäneet palvelujaan 1980-luvulla, joka olikin eurooppalaisen rikosuhrilpalvelujen synnyin

valtakautta. Suomi kuuluu kolmannen vaiheen maihin eli niihin, joissa uhritoiminta käynnistyy 1990-luvulla. (Tuorila & Siltaniemi 2001.) Sekä rikosuhrityö sekä ylipäättään rikoksen uhreille tarjotut palvelut tulevat Suomeen vasta 90-luvulla.

Uhriutumisen ja uhrien näkökulman hauraus näkyy myös toisella tavalla. Trauman käsitteistö tuli Suomeen ammatillisena jäsenystapana väkivallan seurauksien ymmärtämiselle vasta 90-luvun puolivälissä. Trauman käsite ja traumatisoituminen ovat ilmiökokonaisuus, johon myös muissa länsimaissa on suhtauduttu vaihtelevasti (Herman 1992). Kuitenkin muissa sotaa käyneissä länsimaissa keskustelu väkivallan näkemisen ja äärimmäisten olosuhteiden aiheuttamasta psyykkisestä traumasta alkoi jo ensimmäisen maailmansodan jälkeen, ja se on ollut myös osajälleenrakennuksen keskusteluja. Kerttu Tarjamon ja Petri Karosen mukaan näin ei kuitenkaan tapahtunut sodan jälkeen Suomessa. Vaikka post-traumaattisen stressioireyhtymän oireita on ollut myös monilla suomalaisilla sotaveteraaneilla, suhtauduttiin esimerkiksi Sotainvalidien Veljesliitossa pitkään epäillen ”tomahtaneisiin”, eikä heille herunut juuri myötätuntoa (Tarjamo & Karonen 2006, 394).

Käsitteen puuttuminen ja sen tuleminen vasta 90-luvun lopussa näkyvät tutkittaessa konkreettisesti sosiaalityötä, josta esimerkiksi Suvi Keskinen (2005), Sirkka Pertun (1999), Terhi Laineen (2006) ja myös Auli Ojurin (2004) pari- ja lähisuhdeväkivallan auttamisen ammattikäytäntöjä käsitelleet tutkimukset kertovat. Jonkinlaisena yleisenä piirteenä kaikissa näissä tutkimuksissa heijastuu uhriutumisen ja särkyvyyden seurausten huomioimiseen liittyvä ambivalenssi ja osin myös ohittaminen. Kiteytettynä tätä ambivalenssia ja ohittamista voi kuvata väkivallan kokijoille asetettuna vahvan toimijuuden vaateena (Ronkainen 2006); tämä näkyy kaikkein konkreettisimmin siinä, että suomalaisen lainsäädännön mukaan sovittelua voidaan käyttää – ja käytetään – myös parisuhdeväkivallan ja törkeän väkivallan yhteydessä (Niemi-Kiesiläinen 2005a; Flinck & Iivari 2004).

Tiivistäen sanottuna suomalaista hyvinvointivaltiota suhteessa väkivaltaan leimaa yllättävä toleranssi pitkään jatkunutta ja pitkään tiedossa ollutta sosiaalista ongelmaa kohtaan. Henkirikollisuuden korkea taso on ollut tunnettua jo Veli Verkon ajoista, uhritutkimuksia on tehty säännöllisesti 80-luvulta lähtien, ja perheväkivalta on

ollut tiedossa vähintäänkin 70-luvulta eteenpäin. Periaatteessa siis, tiedon näkökulmasta, väkivaltatyö olisi voinut olla osa valtakunnallisia sosiaalipalveluja käsitteleviä suunnitelmia. Näin ei kuitenkaan käynyt, vaan väkivaltatyö laajempaan, muunakin kuin lastensuojelupohjaisena kriisisityönä, käynnistyi 90-luvulla. Anneli Anttonen ja Jorma Sipilä muistuttavat, että vielä 1980-luvulla kunnat olivat tiukasti valtion ohjauksessa ja sosiaalipalvelujärjestelmää valvottiin järjestelmällisesti. Uusi sosiaalihuoltolaki (1984) mahdollisti kunnille palvelujen ostamisen järjestöiltä ja yksityisiltä palvelujen tuottajilta (Anttonen & Sipilä 2000, 152–171). Uudistuksen tuloksena Suomessa syntyi sosiaalipalvelujärjestelmä, joka oli kuntien toimeenpanema, mutta valtion tiukasti suunnittelema ja ohjaama. Valtion rahoitusosuus nousi huomattavaksi, mutta kunnat olivat edelleen päärahoittajia. Kunnat toteuttivat sosiaalipalvelutuotannon valtion määräysten ja suosituksen mukaisesti (Kröger 1996, 73–74).

Ja tämä on hämmentävää. Eikö meillä, sotia käyneenä kansakuntana, pitäisi olla ymmärrys siitä, mitä merkitsevät satuttaminen, menettäminen ja väkivallan kosketus. Eikö nimenomaan väkivallan suhteellisen tavallisuuden olisi pitänyt näkyä sosiaalipalveluissa ja sosiaalityössä, joka universaalisuusperiaatteen nimissä tukee ”kaikkia” ja erityisesti ”kaikkia perheitä”?

Vastaan asettamaani kysymykseen muutamalla huomiolla. Nosta esiin kollektiivisten traumojen käsittelyn ja niiden seurauksena rakentuneen tilan puhua kärsimyksestä, uhriudesta ja heikkoudesta. Lisäksi avaan lyhyesti sosiaalipalvelujen odottamaa normatiivista toimijuutta sekä sitä tapaa, jolla sukupuolen käsitteellistäminen vaikuttaa väkivallan ymmärtämiseen.

Kollektiivisen trauman, heikkouden kieltäminen ja uhriuden ambivalenssi

Yksi tausta, jonka avulla voisi ehkä ymmärtää hyvinvointiyhteiskunnan penseyttä suhteessa väkivaltaan, tulee Suomen historian kollektiivisista traumaista ja niiden käsittelystä, pitkästä hiljaisuudesta ja rajallisesta puhetilasta sekä suoranaisesti särkyvyyden torjunnasta, joka sekä vuoden 1918 kärsimykseen että myös talvi- ja jatkosodan menetyksiin liittyy. Sotien jälkeen väkivaltarikollisuus usein lisääntyy, mikä selitetään rintamalla olleiden henkilöiden vaikeuksilla ja yhteiskun-

nan väliaikaisena levottomuutena. Näin tehtiin myös Suomessa (ks. Tarjamo 2006). Mutta kollektiivisen trauman ytimenä eivät ole yksilöiden kokemat menetykset vaan se, miten sota, sen tapahtumat, kokemukset ja kärsimykset saavat mielekkään ja uskottavan selityksen. Tämä selityksen tarve ei ole vain rintamalla olleilla tai sotatoimiin osallistuneilla. Sota on poikkeustila, joka rikkoo perusturvallisuuden, arjen rakenteet ja järjestyksen tuoden kuoleman ja arvaamattomuuden jokaisen kohdattavaksi. Suomen kannalta tärkeäksi tulee se, että sekä sisällissodan että myös talvi- ja jatkosodan jälkeiset ajat ovat olleet hyvin erityisiä kärsimyksistä ja menetyksistä puhumisen kannalta.

Kerttu Tarjamo ja Petri Karonen (2006) nostavat antologian ”Kun sota on ohi” yhteenvedossa esiin käsitteen ”negatiivinen rauha”, joka sopii erityisen hyvin kuvaamaan vuoden 1918 sodan jälkeistä aikaa. Paikallisyhteisöissä yhteiskunnan rauhoittamista ja eheyttämistä leimasivat myös viholliskuvien ylläpitäminen, väkivallan mahdollisuuden korostaminen sekä joidenkin väestönosien toiminnan rajaaminen ja ulkopuolelle sulkeminen. Nämä ovat negatiivisen rauhan piirteitä. (Tarjamo & Karonen 2006, 383–384.) Kyse oli myös kamppailusta, jossa kumpikin puoli ”sankaristi” vainajiaan. Esimerkiksi valkoisella puolella julkaistiin sankaripoikia-teossarja, joka oli muistojulkaisu alle 20-vuotiaille henkensä menettäneille. Punaisella puolella Työväen kuvalehti julkaisi neljässä muistojulkaisunumerossa lähes kolmentuhannenneljänsadan vainajan eli vuoden 1918 vallankumoustaistelijan valokuvan (Peltonen 2003).

Vuoden 1918 tapahtumien jälkeen julkinen muistaminen oli selkeästi valkoisten voittajien tarinaa, mikä näkyy sodan jälkeisessä sosiaalipolitiikassa, erityisesti ns. punaorpojen (armottomassa) kohtelussa. Kuitenkaan tämäkään tarina ei ollut särötön. Valkoista sankaruutta ja voiton juhlaa liikaavana salaisuutena olivat punaisten teloitukset ja kuolemat vankileireillä. Tapahtumat loivat ristiriitaisen perinnön sodan voittajille. Yhtäältä kenttäoikeutta istuneiden miesten ja naisten annettiin ymmärtää oikeudenjaon tapahtuvan lain mukaan ja hallitusvallan hyväksymänä, vaikka näin ei ollut. Toisaalta voittajien histori-an kirjoitus jätti samat ihmiset syyllisyydentuntoon antamalla vaikenemisen kautta ymmärtää, että heidän tekonsa olivatkin olleet laittomuutta ja ylilyön-tejä. (Tikka 2004, 403.)

Talvi- ja jatkosodan jälkeisenä aikana Suomessa oltiin jälleen uuden kollektiivisen trauman käsitteijöinä, perintönä vuoden 1918 tapahtumiin liittyvä epäluulo, sen torjunut yhteishenki, ja uutena painona jatkosota ja sen häviäminen. Henkisen jälleenrakennuksen tehtävä olikin mittava, ja kollektiivisen kokemuksen käsittelyä vaikeutti jälleen moni asia. Suomessa vallitsi sodan jälkeen hiljaisuuden kulttuuri, mikä merkitsi voimakasta sosiaalista painetta olla puhumatta sodan kärsimyksistä ja unohtaa ne. (Kivimäki 2007, ks. Lapin sodan erityispiirteistä Virolainen 1999.) Sota ei myöskään loppunut sodan loppumiseen. Epävarmuuden ja pelon aika, sodanjälkeinen sota, jatkui, mistä kertoo mm. asekatkenta-tapahtuma syksyn 1944 jälkeen. Väli- rauhansopimukseen ei varauksettomasti luotettu, ei myöskään kansan yhtenäisyyteen eikä erityisesti kommunistien toimintaan. (Tarjamo & Karonen 2006, 390–391.) Reaalipolitiikan nimissä virallisessa puheessa tehtiin täyskäännös entisen vihollisen suuntaan, mikä ei myöskään suosinut tapahtumien julkista analyysia.

”Paasikiven aikana, ja Kekkonenkin, maa eli poliittista kaksoiselämää. Arvot olivat läntiset ja kansalliset ja yhteiskunta pohjoismainen, mutta ulkopolitiikka, osin sisäpolitiikkakin, itäinen”, kirjoittaa Juhani Mylly (1994, 201). Vilho Harle ja Sami Moisio (2000) kuvaavat tätä sodan jälkeistä aikaa ja siihen liittyvän identiteetti-projektin keskeistä rakennusainetta termillä ”geopoliittinen uhkakuva”. Tällaisessa tilanteessa sodan käsittelyn puhetila on väistävämbivalentti. Menetysten tuottaman katkeruuden, vihan ja surun, mutta myös sotilaallisen menestyksen avoin käsittely olivat molemmat ongelmallisia ja katsekäännettiin vimmattusti tulevaisuuteen.

Jälleenrakennuksen kiihko, elämän ankaruus ja rajattu puhetila tekevät ymmärrettäväksi sen, miksi kärsimykseen ja uhriutumisen näkemiseen sodan jälkeen suhtauduttiin torjuvasti (Kirves & al. 2008). Tämä torjunta oli myös osa sitä narratiivista maailmaa ja kulttuurisia merkityksiä, joiden avulla lapsia kasvatettiin ja myös heidän kärsimyksiinsä suhtauduttiin. Oli vain kestettävä, selvittävä.

Uhriutumisen ja särkyvyyden torjunnan voi myös nähdä jatkuvan osana 60-lukulaisten – siis hyvinvointivaltiopolitiikalle keskeisen ryhmän – sukupolvikapinaa. Marja Tuominen (1994) puhuu lähettilästehtävästä, jonka sodan jälkeen syntyneet lapset saivat sodan kokeneilta vanhemmil-

taan. Tämän lähettilästehtävän mittakaava ei ollut mitätön. ”Vanhempien kokemien traumojen heijastukset saavuttavat lapsen silloinkin, kun niistä ei puhuta. Ja varsinkin silloin. Tällainen ilmapiiri on erinomainen kasvualusta aluttomille ja loputtomille syällisyudentunteille.” (Tuominen 1994, 229.)

Juha Siltala (1994) tulkitsee Marja Tuomisen kuvausta esittäen, että suurten sodanjälkeisten ikäluokkien täytyi lunastaa henkinen elintilansa sanoutumalla irti vanhempien käsittelemättömästä traumasta. ”Vanhempien suuri kokemus oli samalla kertaa pyhä että häpeällinen, suhde siihen oli virallisten arvojen murroksen vuoksi selkiytymätön. Sille ei ollut sanoja. Vanhemmat olivat antaneet suuren uhrin, mutta eivät olleet siitä palkinnoksi saaneetkaan kiitosta ja kunniaa. Vanhempien antama uhri oli myös ylivoimainen mitappu nuoremmille. – Tuomisen mukaan nuoret kieltäytyvät delegaatiosta: heidän tehtävänsä ei ollut kantaa edelleen vanhempien taakkaa siinä toivossa, että tuska hellittäisi tuskaan tarrautumalla.” (Siltala 1994, 241–242.) Sukupolvikapina ei johtanut suvaitsevuuteen toisen käsitte- ja uskomusjärjestelmää kohtaan vaan tunnistamisen ja tunnustamisen täydelliseen epäämiseen isien polvelta. Jälleen siis uhrius ja kärsimys torjuttiin. Empatian sijaan suhtautumistapaa leimaavat kärsimättömyys ja ohittaminen.

Olen siis yksinkertaisesti väittämässä, että Suomen lähihistoria ja kollektiivisten kokemusten käsittelytapa tekevät ymmärrettäväksi sen, miksi uhrius ei ole millään lailla viaton subjektipositiio ja miksi kärsimys ja väkivalta ovat torjuttavia ja ohitettavia asioita. Tässä mielessä toimimme kuin mikä tahansa traumatisoitunut kansakunta, joka torjuu pelottavina liian tuskaiset muistot tai asiat, jotka konkretisoivat tapahtuman mahdollisuuden. Siksi ei ole mikään ihme, että uhrinäkö-kulmalle ja väkivallan käsittelylle aika on kypsä vasta 90-luvulla².

---

2. *Vähemmän dramaattinen selitys olisi sanoa, että ylipäättänsä hyvinvointivaltion polttavat ongelmat olivat erittäin konkreettisia: köyhyys, päivähoitokysymys, maassamuutto, valtava nopeus, jolla siirrytään agraarisesta yhteiskunnasta kaupungistuneeseen. Yksinkertaisesti väkivalta on saattanut näyttäytyä – kuten se on todennäköisesti tullut – toissijaisena ongelmana päivänpolttavampien kysymysten kanssa ja liittyy nimenomaan muutoksen vauhtiin.*

Hyvinvointivaltion sosiaalipalvelut ja asiakkuuden ideologia

Leo Nyqvist (2001) toteaa, että huolimatta siitä, että väkivalta perheissä on mittava sosiaalipoliittinen ongelma, ovat toimenpiteet sen ehkäisemiseksi olleet vaatimattomia. Väkivaltatyötä lastensuojelun näkökulmasta tutkineet Hannele Forsberg (2005) ja Tarja Pösö (2004) ihmettelevät, miten niiden lasten ja nuorten kärsimys, joiden taustalla on ollut useammanlaisia kokemuksia palvelujärjestelmästä, ohitetaan niin monessa portaassa. Johanna Niemi-Kiesiläinen taas vertasi henkirikoslukuja kotihälytysten määrään sekä poliisille tehtyihin ilmoituksiin Suomen, Ruotsin ja Yhdysvaltojen yhden, Suomen kokoisen osavaltion välillä ja kiteyttää (Niemi-Kiesiläinen 2004, 46.): ”Johtopäätös tästä on selkeä: Suomalaiset miehet eivät ole parisuhteessa sen väkivaltaisempia kuin muutkaan, mutta väkivaltaan ei meillä puututa vaan sen annetaan jatkua. Tästä seuraavat korkeat kuolleisuusluvut ja pitkään jatkuvat väkivaltakierteet.”

Näyttäisi siis siltä, että palvelujärjestelmä on vastannut tehottomasti väkivaltaan perheissä ja ihmisten kokemuksessa. Mikä väkivallasta sitten on sellaista, joka tekee sen käsittelystä ongelmallista suomalaisessa palvelujärjestelmässä? Vai pitäisikö ehkä asia kääntää toisinpäin: mikä palvelujärjestelmässä on sellaista, joka tekee väkivallasta erityisen haasteen?

Ehkä ensimmäinen huomioitava asia on asiakkaaksi valikoituminen ja asiakkuuden ideologia sosiaalipalveluissa suhteessa väkivaltaan. Väkivallan ydin on sen seuraukset kohteelle ja ympäristölle. Väkivallan kokemus ja väkivallan näkeminen yksinkertaisesti särkevät ja haavoittavat ihmisiä sekä heidän välisiä suhteitaan. Tämä tarkoittaa sitä, että vain osalla väkivallan kokijoista on tarpeeksi vahvuutta – siis toimijuutta – hakeutua asiakkaiksi. Mitä monimutkaisempi ja sattumanvaraisempi palvelujärjestelmä on, sen suurempaa osaamista avun hakeminen edellyttää. Vaikka väkivaltaa kokeneet henkilöt löytäisivät itselleen sopivaa tukea, tilanne ei muutu, jos turvattomuus ympäristössä jatkuu. Usein se jatkuu, sillä on harvinaista, että apua itselleen vapaaehtoisesti hakee se henkilö, joka on väkivaltainen. Kyky hahmottaa väkivallan tekeminen omaksi ongelmaksi on ainakin parisuhdeväkivallan tekijöillä usein hauras, mistä Leo Nyqvistin (2001; ks. myös 2008) ja Terhi Partasen (2008) väitöskirjat kertovat, ei-

vätkä vallalla olevat puhetavat väkivallasta myöskään tällaista tue.

Ongelma on siis se, että sosiaalipalveluissa, on tuottajana kuka tahansa, ei ole sellaisia toimintatapoja, joissa tehdään etsivää sosiaalityötä ja interventioita erityisesti väkivallan tekijöiden toimintatilaan. Vapaaehtoisuuden periaate ja oletus, että asiakkaat hakeutuvat itse asiakkaiksi, ovat äärimmäisen tiukkoja niin kunnallisen kuin järjestöjen tarjoaman avun suhteen. Itse asiassa osa väkivaltaisille miehille tarjotuista ryhmistä vannoo erittäin tiukasti vapaaehtoisuuden ohella anonyymiyden mahdollisuuteen (Holma & Partanen 2008).

Pirkko-Liisa Rauhalan tutkimus kuvaa sosiaalipalvelujen periaatekomitean korostaneen 60- ja 70-luvulla, että jotta julkiset palvelut täyttäisivät niihin asetetut odotukset, niihin ei saisi sisältyä minkäänlaisia pakkotoimia. Komitea suosittelee palvelujen, neuvonnan ja informaation jakamisen järjestämistä siten, että vältettäisiin yksilöön kohdistuvan avoimen tai piilopakon käyttö. (Rauhala 1996, 107.) Siksi palvelun tuli olla sosiaalihuollon periaatteena. Järjestelmän piti palvella asiakkaita, ja toiminnan lähtökohtana pitäisi olla yksilön tarve. Siinäkin tapauksessa, että toiminnalla pyrittäisiin vaikuttamaan yksilöön tai hänen elinympäristöönsä, sen tulisi tapahtua palvelun periaatetta loukkaamatta. Samaa korostaa Outi Ketola (1996). Hän kirjoittaa (1996, 177), kuinka ”vapaaehtoisuus, tietynasteinen riippumattomuus ja oma harkinta ovat keskeisesti sosiaalipalveluasiakkaisiin liitettäviä määreitä.” Asiakkuuden ja vapaaehtoisuuden ideologian vahvuuden voi myös ymmärtää defensiivisenä vastuksena sosiaalihuollon toimintaan kohdistettuun erityyppiseen kritiikkiin (Heikkilä 1993).

Jeff Hearn, Linda McKie ja Tarja Pösö, useiden muiden tutkijoiden kera, ovat verranneet eri artikkeleissaan suomalaista sosiaalipalvelujärjestelmää englantilaiseen ja skotlantilaiseen. Jeff Hearn (2002) kuvaa englantilaisen lastensuojelujärjestelmän (child protection) ytimenä olevan keskittymisen ongelmatilanteisiin ja ongelmatapauksiin ja auki kirjoitettuihin kriteereihin, joiden perusteella lastensuojelutoimet on laitettava käyntiin. Suomen toimintatapa on enemmänkin ”perheen tukemista” ja yleistä, ennalta ehkäisevää toimintaa. Yhteiskunnallisesti se on varmastikin laajempikantoista. Toimenpiteiden käynnistämisesä on kuitenkin paljon harkinnanvaraa. Suomalainen lastensuojelu ei juuri ole keskittynyt ”vaa-

rallisuuden arviointiin” tai yleisestikään laiminlyötyjen tai pahoinpideltyjen lasten ongelmaan. (Hearn & al. 2004, 15.) Ongelmat nähdään perheen erityyppisinä emotionaalisina, käytännöllisinä tai vuorovaikutuksellisinä puutteina. Käytännössä tämä tarkoittaa, että sosiaalityöltä puuttuvat selkeät kriteerit sille, milloin lapsi on suojattava, ja työntekijän tulkinnanvara on suuri. Tulkinnanvaran toisena puolena on se, että sosiaalityöntekijät jäävät ratkaisuisaan usein suojaottomiksi. Hallinnollisissa raporteissa kunnallisesta lastensuojelutoiminnasta mainitaan perheen konfliktit, alkoholismi, avuttomuus arjessa tai lapsen käyttäytymishäiriöt keskeisiksi puuttumista edellyttäviksi ongelmiksi, harvemmin väkivalta. Kun vielä 1990-luvulla lastensuojelun avopalveluja on riisuttu, on tullut vaikeammaksi toteuttaa lastensuojelulain henkeä. Avopalveluja ei ole siinä määrin kuin lastensuojelulaki olettaisi niitä olevan (Hearn & al. 2004, 16).

Palvelujärjestelmämme on suuntautunut yhtäältä universaalien etuuksien jakamiseen, toisaalta sosiaalipalveluiden tarjoamiseen, mutta loogikalla, joka edellyttää avun tai tuen tarvitsijalta hyvin vahvaa toimijuutta ja valintojen tekemistä. (Vrt. oikeusjärjestelmästä Niemi-Kiesiläinen 2005b.) Voi olla, että tämänkaltaisen järjestelmän heikkous onkin suojaverkosta tippuvien ja syrjäytyneiden yksin jääminen (Heikkilä 1993), mikä käytännössä näkyy väkivallan uhrien kohdalla.

Sukupuoleton sukupuoli ja henkirikosdiskurssin ylivalta

Määrällinen tieto – omissa rajoissaan – kuvaa hyvin selkeästi väkivallan yleistä sukupuolittuneisuutta eli miesten yliedustusta väkivallan tekijöinä, naisten ja miesten kokeman väkivallan erilaisia muotoja ja erityisesti erilaista suhdetta seksuaaliseen väkivaltaan. Epidemiologinen tieto taas kertoo, että naisten riski traumatisoitua kokemastaan väkivallasta on suurempi kuin miesten, mikä todennäköisesti johtuu siitä, että väkivallan tilanteet ja niihin nivoutuvat toiminnan mahdollisuudet ovat usein naisilla erilaiset kuin miehillä. (Ronkainen 2001.)

Suomalainen hyvinvointivaltio pohjaa periaatteelliseen sukupuolineutraaliuteen, mikä näkyy erityisesti julkisissa puhetoissa ja lainsäädännössä. Tämä periaatteellisuus peittää sen, että käytännön tilanteet ovat tyyppillisesti tietyllä ta-

valla sukupuolittuneita. Siten esimerkiksi useimmiten se, jolle parisuhteessa väkivalta on ongelma tai joka todella saapuu tapaamiseen, jossa käsitellään ”lapsen näkökulmasta perheen väkivaltaongelmaa”, on nainen. Tavallista on, että sosiaaliryhmien kohteena ovat kuitenkin perhe ja sen tukeminen, minkä johdosta – kuten Suvi Keskinen (2005) etnografia hyvin kuvaa – asiakkaana olevalle naiselle asetetaan perheen tilanteen pelastamistehtävä, siis myös vaade miehen toimintaan vaikuttamisesta ja hänen huomioimisestaan. (Ks. myös Perttu 1999.) Tämä on sekä kohtuutonta että mahdotonta. Käytännössä sukupuolineutraalin palvelujärjestelmän sisällä vaikuttavat vahvasti sukupuolittuneet odotukset.

Yleisellä tasolla kutsun suomalaista sukupuolen tuottamisen tapaa sukupuolettomaksi sukupuoleksi. Julkisen alueen puhetaavat ja diskurssit korostavat joko yksilöä, tai niissä hyödynnetään yleisiä, sukupuolen peittäviä kategorioita: perhetä, parisuhdetta, väkivallan tekijöitä jne. Kuitenkin yhteiskunnallinen ja kulttuurinen todellisuus on äärimmäisen sukupuolittunut, minkä näkee työelämän ja koulutuksen segregaatina, harrastusten sukupuolittumisena, miesten ja naisten valinnoissa suhteessa vanhemmuuteen. Kulttuurisen kuvaston seksuaalisoituneisuus on myös hyvin vahvaa. Sukupuoleton sukupuoli muodostuu sukupuolittuneen todellisuuden, seksuaalisoituneen kulttuurisen kuvaston ja ääneen lausumattomien sukupuolittuneiden odotusten sekä sukupuolineutraalin puheen ja viranomaiskäytäntöjen ristiriidasta. (Ronkainen 2001.)

Sekä Liisa Rantalaiho (1994) että Raija Julkunen (1994) korostavat hyvinvointivaltion sukupuolisopimuksen olleen ”äitien oikeus palkkatyöhön”. Se ”neuvoteltiin” 1960-luvulla tavalla, jossa sukupuolikonflikti nousi esiin mahdollisimman vähän. (Ks. myös Anttonen & Sipilä 2000, 87; Julkunen 1997, 53–57.) ”Feministisen kritiikin mukaan hyvinvointivaltio ei toteuta sellaista oikeudenmukaisuutta ja tasa-arvoa, joka tunnustaisi erilaiset yhteiskunnalliset asemat ja tehtävät. Hyvinvointivaltioon kuuluu oletus kaikille samanlaisesta kohtelusta, joka helposti jättää naisiksi määritellyt alueet, etenkin äitiyden ja hoidon, sosiaalipolitiikan marginaaliin.” (Anttonen & Sipilä 2000, 8.)

Ehkä tämän johdosta väkivallan ja sukupuolen linkittäminen sekä termit, kuten miesten tekemä väkivalta, naisten särkyminen ja uhrius, seksuaalinen väkivalta, joiden sukupuolittuneisuus on il-

meinen, herättävät ärtymystä ja torjuntaa. (Ks. Julkunen 1997.) Väkivallan selkeä sukupuolirakenne ja väkivallan seuraukset tekevät näkyväksi valtaeron, jopa ylivalan. Suomalaisen hyvinvointivaltion vastentahtoisuus väkivallan sukupuolittuneisuuden käsittelemiseen on ilmeinen verrattuna esimerkiksi Skotlanttiin. (McKie & Hearn 2004; Hearn 2002) tai Ruotsiin. (Ronkainen & Näre 2008.)

Väkivalta on sukupuolettoman sukupuolen ideologisessa ytimessä. Tämä asettaa väkivalta-työlle haasteen. Jotta se voisi olla tehokasta, pitäisi sen pystyä näkemään väkivallan sukupuolirakenne, toimijuuksien erot ja oivaltaa sukupuolittuneiden odotusten vaikutus. Tästä näkökulmasta sukupuolen merkityksen huomioiminen on varsin käytännöllinen kysymys. Kun kerran naisten ja miesten uhriutumisen tilanteet ovat erilaisia, niin millaisissa yhteyksissä pitäisi olla erityisen herkkä tunnistamaan näitä eroja? Ovatko naisten ja miesten kohtaamiset palvelujärjestelmän kanssa siten erilaisia, että särkyvyys tai väkivallan riski olisi eri tavoin tunnistettavissa palvelujärjestelmässä? Entä miten naisten ja miesten väkivaltaisuuden tyyppilliset tilanteet eroavat toisistaan? (Esim. Lattu 2008.) Pitäisikö sukupuoli huomata väkivallan ehkäisemisessä fokuoituina toimintatapoina? Entä mitkä sukupuolittuneet diskurssit ehkäisevät kykyä nähdä miesten särkyvyyttä?

Nähdäkseni yksi särkyvyyden ja väkivallan arkipäiväisyyden ohittava diskurssi tulee myös henkirikoksiin liittyvästä puhetavasta. Henkirikosten tutkimuksen kautta syntynyt käsitys suomalaisesta väkivallasta dominoi keskustelua väkivallasta. Tämä näkyy niin julkisessa kirjoittelussa kuin virallisissa kannanotoissa, kuten esimerkiksi kansallisessa ohjelmassa väkivallan vähentämiseksi.

Tutkimuksen näkökulmasta onkin niin, että henkirikokset ovat vakiintunutta kriminologista tutkimuskenttää. Muunlaisen väkivallan tutkimus, väkivalta intiimissä suhteissa ja perheessä sekä seksuaalinen väkivalta ovat asettuneet suomalaisen tutkimukseen vasta 2000-luvun alussa. Kuitenkin henkirikokset muodostavat kaikesta poliisin tietoon tulleesta fyysisestä väkivallasta alle prosentin (0,3 %). Uhritutkimusten kuvaamaan väkivaltaan suhteutettuna osuus on vieläkin pienempi.

Henkirikosten tilastollisessa tutkimuksessa ongelmallista on sen taustamuuttujien yksinkertaisuus. Tavallisesti käytetyt taustamuuttujat ovat työvoimaan kuuluminen, alkoholinkäyttö, ikä,

väkivaltatilanne, rikoshistoria ja sukupuoli. Toistettu tutkimustulos on tieto, jonka mukaan tyyppillinen henkirikos on syrjäytyneiden keski-ikäisten miesten välinen tappo, jossa sekä tekijä että uhri ovat raskaasti humalassa (Lehti & Kivivuori 2005, 2006; Lehti 2002 & 2004). Tutkimuksellisesti ei ole syytä epäillä, ettei kuva pidä paikkansa. Kuitenkin tapa, joilla henkirikollisuus, alkoholi ja syrjäytyminen nivotaan toisiinsa, on ohut, eikä jätä minkäänlaista tilaa interventoiden pohittamiseen. Tapahtuu siis kolme asiaa: henkirikoksen tekijät ja uhrit objektiivouvat piirteettömäksi ryhmäksi, jonka kuvailusta puuttuvat kaikki persoonallisuus, henkilö- ja suhdehistoria ja perhehistoria eli juuri ne piirteet, jotka tekevät objektista henkilön. Lisäksi kuvaus on niin ylimalkainen, että on vaikea nähdä, mitkä ovat niitä tilanteita, joissa hyvinvointivaltion palvelujärjestelmä on kohdannut nämä henkilöt. Jos kyse on syrjäytyneistä ja päihteiden väärinkäyttäjistä, on todennäköistä, että kohtaamia sosiaalihuollon kanssa on ollut runsaastikin. Kolmanneksi kuolemaan johtanut parisuhdeväkivalta häviää henkirikollisuuden yleiskurssissa. Onko todellakin niin, että naisten kuolemaan johtaneen parisuhdeväkivallan etiologia on sama kuin henkirikosten itsestään selvänä standardikuvauksena esitetyn miesten välisen henkirikollisuuden? Henkirikokseen kuolleiden naisten tappajia ovat todennäköisesti puoliset, poikaystävä tai entiset puoliset (2/3). Miesuhreilla vastaavasti näin on muutamia prosentteja (Niemi-Kiesiläinen 2004, 36). Parisuhdeväkivalta usein eskaloituu, ja naiset kohtaavat ainakin terveydenhuollon ja poliisin edustajia. Erojen tavoittamiseksi ja sen arvioimiseksi, kuinka hyvin henkirikosten etiologia kuvaa tavallisempaa väkivaltaa, tarvitaan myös laadullisia tapaustutkimuksia ja vakiintuneen tulkinnan haastamista.

Henkirikosten kautta rakentunut kuva kertoo väkivallasta jonakin yksilöiden kohtalonomaisuutena syrjäytyä ja toisaalta alkoholin tuottamana sattumanvaraisuutena, jolle ei kerta kaikkiaan oikeastaan voi mitään. Kuva tuottaa turvallisuutta: väkivalta tapahtuu toisille ja legitimoii sen, ettei palvelujärjestelmän tarvitsekaan kysyä itseltään, miten se huomioi väkivallan. Mutta kuvaus ei kata sitä arkipäiväisempää väkivaltaa, joka haavoittaa, huonontaa elämänlaatua ja on osa syrjäyttäviä prosesseja.

Lopuksi: väkivallan luonteesta ja särkyvyydestä

Väkivallasta, sen ehkäisystä ja uhreista vastuun ottavana toimijana suomalainen hyvinvointivaltio on ollut hidas ongelman konstruoinnissa ja vastentahtoinen särkyvyyden tunnistamisessa. Toimijuuden vaatimus on siirretty julkisilta tahoilta paljolti uhreille ja järjestöille. Samalla itse asiassa kaikkien tahojen kyvykkyyttä ja halukkuutta toimia väkivallan aiheuttaman särkyvyyden suhteen ohentaa jännitteinen suhde uhriutumiseen ja väkivallan sukupuolittuneisuuteen. Henkirikosdiskurssin jotkut piirteet taas pikemminkin ehkäisevät empatiaa kuin rohkaisevat samastumaan ja näkemään väkivallan jäljet osana syrjäytymisen prosesseja.

On selvä, että esitetty kuvaus kärjistää eikä anna tarpeeksi näkyvyyttä niille vapaaehtoisille, järjestöille ja sosiaalityön ammattilaisille, jotka kohtaavat väkivallan tilanteet ja työskentelevät väkivallan havaitsemiseksi. Kunnallisista palveluista erityisesti perheneuvoloissa tapahtuva väkivalta-työ jää artikkelissa liian vähälle huomiolle. Väitän, että kuvaukseen kuitenkin kiteytyy olennaista suomalaisista toimintatavoista. Väkivallan seurauksien ja särkyvyyden huomaaminen on tavallista naisiin kohdistuvan väkivallan ja traumatisoitumisen teoreettisissa keskusteluissa. Sen sijaan se ei ole tyyppillisin väkivallan käsitteellistämistä hyvinvointivaltion käytännöissä. Moderni suomalainen rikosoikeus on korostetusti teko-rikosoikeus, jossa huomio kiinnitetään teon kriteeristöjen täyttymiseen, ja teon seuraukset jäävät toissijaisiksi. Uhrin kärsimyksellä ei ole merkitystä teon rikosoikeudellisten tunnusmerkkien täyttymiselle (ks. Niemi-Kiesiläinen 2004 & 2005b). Sosiaalipalvelujärjestelmässä, erityisesti perheessä tapahtuvan väkivallan yhteydessä painotetaan edelleenkin vuorovaikutussuhteita ja varotaan syyllistämistä (Husso 2003; Lahti 2001; Keskinen 2005). Näillä erityyppisillä tavoilla käsitteellistää väkivalta on varmastikin omat etunsa. Kukaan niistä konstruoii väkivallan ongelmaksi eri tavoin. Yksi suomalaisen hyvinvointivaltion haasteista onkin analysoida, miten käytännöissä todellisuuden erilaiset tilanteet ja toimijoiden erot kohdataan sekä mitä toimijuuteen velvoittamisesta tai siitä vapauttamisesta seuraa.

TIIVISTELMÄ

Suvi Ronkainen: Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus

Artikkelissa kuvataan suomalaista hyvinvointivaltiota toimijana suhteessa pitkään tiedossa olleeseen henkilöväkivallan yleisyyteen. Toimijuus näkökulmana tarkoittaa ensisijaisesti sitä, että hyvinvointivaltiota analysoidaan sen suhteen, miten se on ottanut yhteiskunnallisen vastuun väkivallasta ja kuinka se käytäntöjen muotoutumisen kautta jakaa vastuuta väkivallan uhreille, tekijöille ja yleisesti palvelujärjestelmälle. Minkälaisia valintoja on tehty väkivaltaongelman hoitamiseksi, miten väkivallan aiheuttama särkyvyys yleisesti nähdään ja kuinka väkivaltaa käsitteellistetään. Artikkelin taustalla ovat suomalainen 2000-luvun väkivaltatutkimus ja erilaisten käytännöllisten ehkäisyprojektien tuottama materiaali.

Poliittinen johahtuminen väkivaltaan sosiaalisena ongelmana, johon hyvinvointivaltion on reagoitava, tapahtuu Suomessa eurooppalaisittain myöhään. Myös ns. uhriperspektiivin tuleminen osaksi väkivallasta käytyjä keskusteluja ja havahtuminen uhrien tarvitsemaan tukeen on ollut hidasta. Suuri osa väkivaltaan liittyvästä sosiaalisesta työstä on käytännössä ”ulkoistettu” jär-

jestöjen ja projektien toiminnaksi. Monella tavoin suomalaisessa hyvinvointivaltiossa onkin vallinnut yllättävä toleranssi suhteessa väkivallan yleisyyteen. Sen kääntöpuolena on väkivallan kokijoille asetettu vahvan toimijuuden vaade.

Havainto on hämmäntävä: eikö Suomella pitäisi olla sodat kokeneena kansakuntana ymmärrys siitä, mitä merkitsevät satuttaminen, menettäminen ja väkivallan kosketus. Eikö nimenomaan väkivallan suhteellisen tavallisuuden pitäisi näkyä sosiaalipalveluissa, jotka universaalisuusperiaatteen nimissä tukevat erityisesti ”kaikkia perheitä”?

Kuvausta tulkitaan kolmen avauksen kautta. Ensiksi nostetaan esiin kollektiivisten traumojen jälkeisissä historiallisissa tilanteissa syntynyt kulttuurinen tapa puhua kärsimyksestä, uhriudesta ja heikkoudesta. Toiseksi avataan lyhyesti sosiaalipalvelujen ideologiaan nivoutuvaa käsitystä asiakkuudesta ja normatiivisesta toimijuudesta, johon myös sukupuolineutraalius liittyy. Sukupuolineutraaliuden paradoksaalisuutta kuvataan artikkelissa käsitteellä ”sukupuoleton sukupuoli”. Lopuksi nostetaan esiin henkirikosdiskurssin ylivalta suomalaisessa väkivaltakeskustelussa.

KIRJALLISUUS

- ANTTONEN, ANNELI & SIPILÄ, JORMA: Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino, 2000
- AROMAA, KAUKO & HEISKANEN, MARKKU: Suomalaisen rikosriskit. Tutkimustiedonantoja 49/2000. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2000
- CHRISTIE, NILS & BRUUN, KETTIL: Hyvä vihollinen. Huumausainepolitiikka pohjolassa. Espoo: Weilin + Göös, 1986
- ELLONEN, NOORA & KIVIVUORI, JANNE & KÄÄRIÄINEN, JUHA: Lapset ja nuoret väkivallan uhreina. Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta tilastojen ja kyselytutkimusten valossa. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 64/2007, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 80/2007. Helsinki 2007
- FLINCK, AUNE & IIVARI, JUHANI: Lähisuhdeväkivalta sovittelussa. Tutkimus- ja kehittämishankkeen realistinen arviointi. FinSoc: Arviointiraportteja 5/2004. Helsinki: Stakes, 2004
- FORSBERG, HANNELE: Havaita, nimetä, uudelleen määrittää, vaieta. Lapsia koskettavan kotiväkivallan kategorisoinnista. Teoksessa: Aatsinki, Ulla & Valenius, Johanna (toim.): Ruumiita ja mustelmia. Näkökulmia väkivallan historiaan. Väki voimakas 17. Saarijärvi: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 2005
- GIDDENS, ANTHONY: The Consequences of Modernity. Cambridge: Polity Press, 1990
- GORDON, TUULA: Toimijuuden käsitteen dilemmoja. Teoksessa: Meurman-Solin, Anneli & Pyysiäinen, Ilkka (toim.): Ihmistieteet tänään. Tampere: Gaudeamus, 2005
- HARLE, VILHO & MOISIO, SAMI: Missä on Suomi. Kansallisen identiteettipolitiikan historia ja geopolitiikka. Tampere: Vastapaino, 2000

- HEARN, JEFF: Nation, state and welfare: the cases of Finland and the UK. In: Pease, Bob & Pringle, Keith (eds): A Man's World: Changing Men's Practices in a Globalized World. London: ZED, 2002
- HEARN, JEFF & PÖSÖ, TARJA & SMITH CAROLE & WHITE, SUE & KORPINEN, JOHANNA: What is child protection? Historical and methodological issues in comparative research on Lastensuojelu/child protection. International Journal of Social Welfare 13 (2004): 1, 28–41
- HEIKKILÄ, MATTI: Köyhän vai koko kansan asialla. Teoksessa: Haapala, Pertti (toim.): Hyvinvointivaltio ja historian oikut. Väki voimakas 6. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 1993
- HEISKALA, RISTO: Kulttuurinen konstruktionismi ja yhteiskunnan pakot. Sosiologia 38 (2001): 1, 35–42
- HEISKANEN, MARKKU: Väkivalta, pelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen. Tutkimuksia 236/2002. Helsinki: Tilastokeskus, 2002
- HEISKANEN, MARKKU & PIISPA, MINNA: Usko, toivo, harkkaus. Kyselytutkimus miesten naisille tekemästä väkivallasta. Oikeus 1998:12. Helsinki: Tilastokeskus & Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, 1998
- HERMAN, JUDITH: Trauma and recovery: from domestic abuse to political terror. London: Harper Collins Publications, 1992
- HOLMA, JUHA & PARTANEN, TERHI: Lähisuhdeväkivalta tutkimuskohteena. Teoksessa: Sevón, Eija & Notko, Marianne: Perheusheet puntarissa. Helsinki: Gaudeamus, 2008 (tulossa)
- HONKASALO, MARJA-LIISA: ”Elämä on *abasta* täällä”. Otteita maailmasta, joka ei pidä kiinni. Teoksessa:

- sa: Honkasalo, Marja-Liisa & Utriainen, Terhi & Leppo, Anna (toim.): Arki satuttaa. Kärsimyksiä suomalaisessa nykypäivässä. Tampere: Vastapaino, 2004
- HUSSO, MARITA: Parisuhdeväkivalta – Lyötyjen aika ja tila. Tampere: Vastapaino, 2003
- ILMONEN, KAJ: Anthony Giddensin rakenteistumisteoria ja sen kritiikki. Teoksessa: Heiskala, Risto (toim.): Sosiologisen teorian nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus, 1994
- JULKUNEN, RAIJA: Naisruumiin oikeudet. Teoksessa: Jokinen, Eeva (toim.): Ruumiin siteet. Tekstejä eroista, järjestyksistä ja sukupuolesta. Tampere: Vastapaino, 1997
- JULKUNEN, RAIJA: Suomalainen sukupuolimalli – 1960-luvun käänteenä. Teoksessa: Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.): Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 1994
- KANSALLINEN OHJELMA VÄKIVALLAN VÄHENTÄMISEKSI. Julkaisu 2005:2. Helsinki: Oikeusministeriö, 2005
- KEISALA, HERTTA: Parisuhdeväkivalta moniammatillisen työn kohteena. Helsinki: OPTL:n tutkimustiedonantoja 68, 2006 (myös www.optula.fi/35604).
- KESKINEN, SUVI: Perheammattilaiset ja väkivaltatyön ristiriidat. Tampere: Tampere University Press, 2005
- KETOLA, OUTI: Sosiaalihuollosta sosiaaliin oikeuksiin ja sosiaalipalveluasiakkuuteen. S. 157–188. Teoksessa: Sipilä, Jorma & Ketola, Outi & Kröger, Teppo & Rauhala, Pirkko-Liisa: Sosiaalipalvelujen Suomi. Porvoo: WSOY, 1996
- KINNUNEN, MERJA: Luokiteltu sukupuoli. Tampere: Vastapaino, 2001
- KIRVES, JENNI & KIVIMÄKI, VILLE & NÄRE, SARI & SILTALA, JUHA: Sota-ajan tunneperintö. Teoksessa: Näre, Sari (päätoim.): Uhrattu nuoruus. Sodassa koettua -suurteossarjan 2. osa. Helsinki: Weilin & Göös, 2008
- KIVIMÄKI, VILLE: Sodan rampauttama vanhemmuus. Teoksessa: Näre, Sari (päätoim.): Haavoitettu lapsuus. Sodassa koettua -suurteossarjan 1. osa. Helsinki: Weilin + Göös, 2007
- KIVIVUORI, JANNE & LEHTI, MARTTI & AALTONEN, MIKKO: Homicide in Finland, 2002–2006. A Description Based on the Finnish Homicide Monitoring Systems (FHMS). NRILP/Web Reviews 3/2007
- KRÖGER, TEPPO: Kunnat valtion valvonnassa. Teoksessa: Sipilä, Jorma & Ketola, Outi & Kröger, Teppo & Rauhala, Pirkko-Liisa: Sosiaalipalvelujen Suomi. Porvoo: WSOY, 1996
- LAHTI, MINNA: Domesticated violence. The power of the ordinary in everyday Finland. Research Series in Anthropology. Helsinki: Helsinki University Press, 2001
- LAINEN, TERHI: Turvakotityön käytännöt. Asiantuntijuus ja sukupuolen merkitykset. Helsinki: Yliopistopaino, 2005
- LATTU, EMMI: Naisten tekemä väkivalta. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolittuneen väkivallan dynamiikkaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 2008
- LEHTI, MARTTI: Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista. Julkaisuja 194/2002. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2002
- LEHTI, MARTTI: Henkirikoksikatsaus 2002. Julkaisuja 206/2004. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2004
- LEHTI, MARTTI & KIVIVUORI, JANNE: Alcohol-related violence as an explanation for the difference between homicide rates in Finland and other Nordic countries. Nordic Studies on Alcohol and Drugs 22 (2005): English Supplement, 7–24
- LEHTI, MARTTI & KIVIVUORI, JANNE: Kuolemaan johtanut väkivalta. Teoksessa: Rikollisuustilanne 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Julkaisuja 220, 2006.
- LEMENINEN, PIA: ”Uusi alku elämään.” Tampereen ensi- ja turvakoti ry. 50 vuotta. Tampere: Tampereen ensi- ja turvakoti ry., 1995
- LEMPÄINEN, KIRSTI: Sukupuoli toimijana: kysymys olemuksesta, roolista ja tavasta. Sosiologia 44 (2007): 2, 109–120
- MCKIE, LINDA & HEARN, JEFF: Gender-neutrality and Gender Equality: Comparing and Contrasting Policy Responses to ‘Domestic Violence’ in Finland and Scotland. Scottish Affairs 48/2004, 85–107
- MCCNAY, LOIS: Gender and Agency. Reconfiguring the Subject in Feminist and Social Theory. Cambridge: Polity Press, 2000
- MILDORF, JARMILA: Storying Domestic Violence. Lincoln & London: University of Nebraska Press, 2007
- ”...MUTTA VETURI PUUTTUU.” Amnestyn Suomen osaston valtakunnallinen kyselytutkimus naisiin kohdistuvan väkivallan vastaisesta työstä Suomen kunnissa vuonna 2005–2006. <http://www.amnesty.fi/mita-teenme/joku-taja/kuntaselvitys/kuntaselvitys-naisiin-kohdistuvan-vakivallan-vastaisesta-tyosta>
- MYLLY, JUHANI: Aseveljen mieli ja Paasikiven Suomi. Teoksessa: Haataja, Lauri (toim.): Ja kuitenkin me voitimme. Sodan muisto ja perintö. Helsinki: Kirjayhtymä, 1994
- NIEMI-KIESILÄINEN, JOHANNA: Perheväkivallan sovittelu on erosovittelua. Lakimies (2005a): 2, 273–278
- NIEMI-KIESILÄINEN, JOHANNA: Rikosoikeuspolitiikka ja sukupuoli. Oikeus 34 (2005b): 3, 225–240
- NIEMI-KIESILÄINEN, JOHANNA: Rikosprosessi ja parisuhdeväkivalta. Helsinki: WSOY, 2004
- NYQVIST, LEO: Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto, 2001
- NYQVIST, LEO: Seksuaalinen väkivalta parisuhteessa. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvi (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuolittuneen väkivallan dynamiikkaa. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 2008
- OJURI, AULI: Väkivalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäntilasta ja selviytymisestä. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 2004
- PARTANEN, TERHI: Interaction and Therapeutic Inter-

- ventions in Treatment Groups for Intimately Violent Men. *Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research* 332, Jyväskylä 2008
- PEHKONEN, PIIRJO: Naisen puolesta, ei miestä vastaan: suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa. Joensuun yliopisto, sosiologian laitos. Joensuu 2003
- PELTONEN, ULLA-MAIJA: Muistin paikat. Vuoden 1918 sisällissodan muistamisesta ja unohtamisesta. Helsinki: SKS, 2003
- PERTTU, SIRKKA: Perhe- ja lähisuhdeväkivalta sosiaali- ja terveydenhuollossa. Kyselytutkimus ammattityöntekijöiden toiminnasta ja työn kehittämistarpeista 1998. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisuja 19. Helsinki 1999
- PIISPA, MINNA & HEISKANEN, MARKKU & KÄÄRIÄINEN, JUHA & SIRÉN, REINO: Naisiin kohdistunut väkivalta 2005. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos/Julkaisuja 225 & HEUNI/Publication series no. 51, 2006
- PÖSÖ, TARJA: Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodeista. Tutkimuksia 133. Helsinki: Stakes, 2004
- RANTALAIHO, LIISA: Sukupuolisopimus ja Suomen malli. Teoksessa: Anttonen, Anneli & Henriksson, Lea & Nätkin, Ritva (toim.): Naisten hyvinvointivaltio. Tampere: Vastapaino, 1994
- RAUHALA, PIIRKKO-LIISA: Miten sosiaalipalvelut tulivat sosiaaliturvaan. Teoksessa: Sipilä, Jorma & Ketola, Outi & Kröger, Teppo & Rauhala, Pirkko-Liisa: Sosiaalipalvelujen Suomi. Porvoo: WSOY, 1996
- RONKAINEN, SUVI: Ajan ja paikan merkitsemät. Subjektiviteetti, tieto ja toimijuus. Helsinki: Gaudeamus, 1999
- RONKAINEN, SUVI: Gendered Violence and Genderless Gender. *Kvinder, Køn & Forskning* 10 (2001): 2, 45–57
- RONKAINEN, SUVI: Haavoittunut kansakunta ja väkivallan toimijuus. Teoksessa: Lohiniva-Kerkelä, Mirva (toim.): Väkivalta – seuraamukset ja haavoittuvuus. Helsinki: Talentum, 2006
- RONKAINEN, SUVI: Sukupuolistunut väkivalta ja uhuriutumisen paradoksit. *Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti* 38 (2001): 2, 138–151
- RONKAINEN, SUVI & NÄRE, SARI: Intiimin haavoittava valta. Teoksessa: Näre, Sari & Ronkainen, Suvu (toim.): Paljastettu intiimi. Sukupuollittuneen väkivallan dynamiikka. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 2008
- SARIOLA, HEIKKI: Lasten väkivalta ja seksuaalikokemukset. *Julkaisu* 85. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto, 1990
- SATKA, MIRJA: Sota-aika perhekäsitysten ja sukupuolten suhteiden murroksena. S. 57–73. Teoksessa: Haapala, Pertti (toim.): Hyvinvointivaltio ja historian oikut. Väki voimakas 6. Tampere: Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, 1993
- SATKA, MIRJA: Sosiaalinen työ peräänkatsojamiehestä hoivayrittäjäksi. Teoksessa: Jaakkola, Jouko & Pulma, Panu & Satka, Mirja & Urponen, Kyösti: Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, 1994
- SCHRÖTTLE, MONICA & AL.: Comparative reanalysis of prevalence on violence against women and health impact data in Europe – obstacles and possible solutions. Testing a comparative approach on selected studies. 2006. <http://www.cahrvi.uni-osnabrueck.de/reddot/190.htm>
- SILTALA, JUHA: Isien teot – Hamletin sanat. Teoksessa: Haataja, Lauri (toim.): Ja kuitenkin me voitimme. Sodan muisto ja perintö. Helsinki: Kirjayhtymä, 1994
- SIRÉN, REINO & HONKATUKIA, PÄIVI: Johdanto: Väkivallan yleiskuva 1980–2003. Teoksessa Sirén, Reino & Honkatukia, Päivi (toim.): Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista. *Julkaisuja* 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2005
- SIRÉN, REINO & KIVIVUORI, JANNE & KÄÄRIÄINEN, JUHA & AALTONEN, MIKKO: Suomalaisen kokema väkivalta 1980–2006. *Verkkokatsauksia* 1/2007. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 2007
- SÖDERHOLM, ANNA-LISA: Naisiin kohdistuva väkivalta. *Suomen lääkärilehti* 51 (1996): 14, 1579–1584
- TARJAMO, KERTTU: Kansakunnan tulevaisuutta pelastamassa. Viranomaisten keskustelu rikollisuudesta 1940- ja 1950-luvun Suomessa. Teoksessa: Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.): Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Helsinki: SKS, 2006
- TARJAMO, KERTTU & KARONEN, PETRI: Kun sota on ohi. Loppusanat. Teoksessa: Karonen, Petri & Tarjamo, Kerttu (toim.): Kun sota on ohi. Sodista selviytymisen ongelmia ja niiden ratkaisumalleja 1900-luvulla. Helsinki: SKS, 2006
- TIKKA, MARKO: Kenttäoikeudet. Välittömät rankaisutoimet Suomen sisällissodassa 1918. Helsinki: SKS, 2004
- TUOMINEN, MARJA: Isät katsovat poikiaan. Teoksessa: Haataja, Lauri (toim.): Ja kuitenkin me voitimme. Sodan muisto ja perintö. Helsinki: Kirjayhtymä, 1994
- TUORILA, HELENA & SILTANIEMI, AKI: Unohdettu rikoksen uhri. *Raportteja* 244/2001. Helsinki: Stakes, 2001
- USKO, TOIVO, APU: Etelä-Suomen läänin kunnille osoitettu palvelukysely 2002. Hämeenlinna: Etelä-Suomen lääninhallitus, 2003
- VIROLAINEN, KARI: Elinikäinen taakka. *Acta Universitatis Lapponiensis* 27/1999. Rovaniemi 1999
- YLIKANGAS, HEIKKI: What Happened to Violence. An Analysis of the Development of Violence from Medieval Times to the Early Modern Era Based on Finnish Source Material. In: Ylikangas, Heikki & Karonen, Petri & Lehti Martti: Five Centuries of Violence in Finland and the Baltic Area. Ohio State University, 2001.

Muut lähteet

- ELLONEN, NOORA: Finnish child victim survey 2008: Preliminary results. Alustus konferenssissa Victim 2008, Helsinki 5.3.2008
- NAISIIN KOHDISTUVAN VÄKIVALLAN EHKÄISYPROJEKTIN ARVIOINTIRAPORTTI 5.2.2003

PILOTTIPROJEKTIKOKEMUKSIA VÄKIVALLAN EHKÄISYTYÖSSÄ. Naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyprojektin arviointi, osio II. 19.2.2003

VÄKIVALTAVERKOSTON KARTOITUS 2008, www.uta.fi/naistutkimuksen.laitos/vakivaltaverkosto.

Suulliset tiedonannot, kommentit

Klaus Helkama, HY; Marja Tuominen LaY; Tarja Pösö TaY; Jeff Hearn, SHH; Juha Siltala, HY;

Mirja Satka, JY; Johanna Niemi, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Martti Lehti, Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos; Anders Ahlbäck, ÅA; Ville Kivimäki ÅA; Arto

Jokinen TaY; Teija Hautanen TaY;

Markku Soikkeli, TaY; Helena Ewalds, Stakes; Hannu Takala, Rikoksensortijuntaneuvosto, oikeusministeriö; Leena Ruusuvaori, Naisjärjestöjen keskusliitto; Sirkka Perttu, HY, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia; Tiina Savola, HY, Koulutus- ja kehittämiskeskus Palmenia; Auli Ojuri, Ensi- ja turvakotien liitto ry.; Pirjo Pehkonen, Naisten linja ry.; Mervi Sarimo, oikeusministeriö;

Riitta Pohjoisvirta, Oulun ensi- ja turvakoti; Anne Suokas-Cunliffe, Traumaterapiakeskus; Reet Nurmi, Monika-naiset ry.